už šurfo išmatavimus visomis kryptimis; paviršiuje buvo gausu radinių – dubeninių koklių fragmentų, pasitaikė keli perkaitę titnago ir stiklo gabalėliai, gargažės, molio tinko gabalėliai. Molio paviršius perkaitęs, rausvas. Atrodo, kad tai XIX a. (XVIII a. pabaigos?) krosnies padas. 65–70 cm gylyje prasidėjo supustyto smėlio storymė. Užpustytas kultūrinis sluoksnis šurfe 2 nebuvo pasiektas, nenorint suardyti aukščiau esančio archeologinio objekto. Tarp šurfų 1 ir 2 iškasto šurfo 7 paviršiniuose sluoksniuose buvo gausu XIX–XX a. radinių, o 1,2–1,4 m gylyje aptiktas užpustytas XVI–XVII a. kultūrinis sluoksnis.

Sklypo V ir vidurinėje dalyse paviršiniuose sluoksniuose pasitaikė pavienių XIX–XX a. radinių, o giliau smėlio užpustytas kultūrinis sluoksnis neaptiktas. Smėlis patikrintas iki 2–2,1 m gylio – tik šiek tiek giliau nei grunti-nio vandens lygis. Giliau nepavyko įsigręžti, nes į gręžinius žliaugė paplautas smėlis. Gali būti, kad XVI–XVII a. žemės paviršius žemėja R–V kryptimi, o supustyto smėlio sluoksnis storėja, todėl sklypo Vytauto g. 27 / 29 V ir vidurinėje dalyse visi žemės kasimo darbai daugiau nei 1 m gylyje turėtų būti žvalgomi archeologų. Sklypo PR dalyje yra išlikusių moksliniu požiūriu vertingų archeologinių struktūrų bei užpustytas ne vėlesnis kaip XVII a. kultūrinis sluoksnis. Prieš vykdant statybos darbus šioje vietoje būtina atlikti išsamius archeologinius tyrimus, kas ir buvo padaryta 2008 m. vasarą (žr. p. 364–367).

The field evaluation at Vytauto St. 27 / 29

In 2008, an evaluation was conducted on the plot at Vytauto St. 27 / 29, Palanga (Fig. 1). During it, 13 m^2 was investigated using test pits and borings. An area of hardened baked clay, which can be interpreted as a 19th-(late 18th-?) century stove pad, was discovered in the SE part of the plot. A cultural layer from no later than the 17th century was discovered deeper under a layer of aeolian sand (Fig. 2).

2 pav. Šurfo 1 ŠV sienelė. G. Piličiauskienės nuotr.
Fig. 2. The NW wall of test pit 1.

PANEVĖŽYS

Alfreda Petrulienė

Laisvės aikštė 2

Panevėžio miesto istorinėje dalyje (31872), Laisvės aikštėje 1, istorijos paminklo teritorijos apsauginėje zonoje statomi gyvenamosios komercinės paskirties pastatai. Infrastruktūros

parengiamųjų darbų Laisvės aikštėje 2 vietoje vykdyti archeologiniai žvalgomieji tyrimai. Jų metu ištirtas bendras 127 m² plotas.

XIX a. miestas išaugo, senuosius medinius pastatus palaipsniui keitė mūriniai statiniai, ypač po gaisrų (1831, 1844, 1881, 1884 m.). 1839 m. Panevėžio miesto plane centrinėje aikštėje pažymėtas nemažas karčiamos pastatas. 1888 m. M. Rosakui priklausančiame sklype Laisvės aikštėje 1, Turgaus aikštės Š dalyje, fasadu į aikštę buvo pastatytas mūrinis dviejų aukštų gyvenamasis namas su mansarda. Iš R pusės šalia minėto pastato Aptiekos gatvėje, kuri iš Š ribojo Turgaus aikštę, po XIX a. pabaigoje siautusių gaisrų buvo pastatytas mūrinis vienaukštis pastatas (dabar Laisvės aikštė 2), kuris XX a. pradžioje priklausė pirkliui Buchui Nisonui. Šis prie Turgaus aikštės turėjo geležies dirbinių krautuvę. Šio namo vaizdas iš Turgaus aikštės užfiksuotas XX a. pradžios išlikusioje nežinomo fotografo nuotraukoje. Laisvės aikštė ir jos aplinka nuolat keitėsi. XIX a. pabaigoje iš Š pusės ją ribojo jau minėta Aptiekos gatvė, kuri 1915 m. buvo pavadinta Luizos vardu, o 1919 m. – nuo Turgaus aikštės kampo į R pusę susiformavusi gatvė gavo naują Elektros pavadinimą. Po šios reformos Turgaus aikštės Š dalies pastatai 1 ir 2 liko aikštės erdvėje.

Statybos darbų pradžioje tikrinant kaimyninių pastatų (Laisvės aikštė 1 ir 3 (buvusi sinagoga)) pamatų būklę, jie buvo atkasti, o po to vėl užpilti. Kaip pažymėta, pamatų sutvirtinimo gręžiniai gręžti iki 2,2 m gylio. Lapkričio mėnesį pradėjus archeologinius tyrinėjimus, tiriamos teritorijos Š dalis jau buvo iškasta iki 2 m gylio. Čia tirtose perkasose 1 ir 2 buvo likę tik kultūrinio sluoksnio fragmentai – rūsio–sandėliuko dugnas 2,2–2,65 m gylyje ir buvusio užkasto šulinio liekanos dar giliau.

Perkasos PR kampe, 1,5 m gylyje atkasta stačiakampė 1,7x1,6 cm dydžio dėmė su medienos puvėsių liekanomis. Nulyginus paviršių 1,8–2 m gylyje atidengta panaši į šulinį patalpa mediniu rąstiniu rentiniu ir lentiniu dugnu, įgilinta į gruntą iki 2,6 m nuo dabartinio žemės paviršiaus. Šį statinį pavadinome rūsiu-sandėliuku, nes patalpa tvarkingai išklota medinėmis obliuotomis lentomis. Dugne Š–P kryptimi paklotos 6 plačios 3 cm storio obliuotos lentos. Patalpos dugnas sandarus, sausas. Viduje išvalius puvėsius, griuvenas, jokių daiktų ar jų liekanų nerasta.

Rūsio-sandėliuko, kuris greičiausiai buvo skirtas laikyti bulvėms ar kitokioms daržovėms, sienos statmenos, suleistos iš tašytų rąstų, kampuose suneriant panašiai kaip suneriami medinių namų sienojai, nenaudojant jokių geležinių vinių. Sienelių tašai stačiakampio skersinio pjūvio, 12–15 cm pločio, 23–28 cm aukščio, 1,6 m ilgio, gerai išsilaikę, kaip ir grindų lentos, kurios buvo paklotos tiesiai ant smėlėto duobės dugno. Juos sunėrus vidinė patalpa susidarė panaši į šulinį, nedidelė, per 1,4x 1,4 m dydžio. Rūselio dugnas pasiektas 2,6 m gylyje, sienelės išlikusios 65 cm aukščio. Viršutinė šio rūsio dalis buvo nukasta anksčiau, įgilinant šią pastato teritorijos dalį. Šis buitinės paskirties rūsys-sandėliukas galėjo būti iškastas ir naudotas XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje, kol name nuolat gyveno gyventojai.

Šulinio rentinio liekanos perkasų 1 ir 2 sandūroje aptiktos 2,5 m gylyje. Šulinys netaisyklingo keturkampio formos: V sienelė 1,6 m ilgio, P – 1,4 m. Šulinio rentinys surėstas iš medinių tašytų keturkampio skersinio pjūvio rąstelių, kurių plotis 15–16 cm, aukštis – 22–25 cm. Kampuose rąstai sunerti vienas su kitu kaip rąstinio namo sienojai, senoviniu būdu,

nenaudojant vinių. Viršutiniai rentinio sienelės rąstai apipuvę, patamsėję. Valant šulinio turinį iš vidaus, dumble pastebėta daug tašyto medžio skiedrų, beržinių tašų, pagalių, rentinio rąstelių dalių. Tiesiog dumble buvo tiršta pajuodavusių, bet nesupuvusių skiedrų, medienos tašų. Tarp šio dumblo ir šiukšlių rastos 3 molinio ąsočio šukės, alavinio virtuvės įrankio dalys, keli pajuodę gyvulių kaulai.

Šulinį valant iš paviršiaus, maždaug 3,4 m gylyje atsirado vanduo. Kaip vėliau pasirodė, tai buvo paviršiaus grunto vanduo, kuris laikėsi virš kelių metrų supiltų žemių, skiedrų sluoksnio. Iš pradžių pasirodė, kad tai šulinio dugnas, bet valant šulinį gilyn, pusmetrio gylio vandens sluoksnis susigėrė į gilesnį gruntą po skiedromis, nusėdo į dugną, susimaišydamas su dumblu ir jį suminkštindamas. Kaip parodė tyrimai, šulinys buvo užkastas ir užpiltas jau seniau, XX a. pradžioje ar net XIX a. pabaigoje, remontuojant ar statant mūrinį pastatą Laisvės aikštėje 2, nes trukdė jo plėtrai. Šulinys buvo atkastas iki 8 m gylio nuo dabartinio žemės paviršiaus, iki skysto dumblo masės, kuri buvo tamsi, negero kvapo.

Perkasa 3 apėmė buvusio namo Laisvės aikštė 2 teritorijos PV dalį, kur tebebuvo griuvėsių krūvos, po jais rastos rūsio grindų liekanos, namo išorinių ir vidinių sienų pamatai. Laisvės aikštės 2 teritorijos V dalyje atidengti dar XX a. pradžioje stovėjusio, II Pasaulinio karo metu apleisto ir XX a. 6 dešimtmetyje nugriauto mūrinio namo pamatai ir rūsiai, buvę po namu, jo V pusėje. Tyrimų metu užfiksuoti išlikę sugriauto pastato išorinių sienų pamatai V ir R pusėse, prigludę prie kaimyninių pastatų pamatų, vidinių sienų pamatų fragmentai. Pastatų pamatai sukrauti iš lauko akmenų, surištų kalkių skiediniu. Pastato sienos mūrytos iš raudonų plytų. Pastato vietoje buvo 2,2–2,6 m storio kultūrinis sluoksnis, buvęs perkastas iš paviršiaus, ypač pakraščiuose. Perkasoje 1 jis visai nukastas, o nejudintas vietomis išliko tik fragmentiškai arba tokiais dariniais kaip šulinys ar sandėliuko-rūsio dugnas. Jis datuojamas XIX–XX a. pradžia. Tai namo vidinių sienų pamatų, krosnių, rūsio medinių perdangų liekanos po griuvėsiais.

Kaip parodė 2008 m. tyrinėjimai, šioje Panevėžio vietoje buvo gyvenama nuo seno. Šulinyje rasta XVIII a. pabaigos keramikos, prie buvusių pastatų aptikta XIX a. molinių, stiklinių indų šukių. Nemažai XX a. pradžios buities daiktų, jų detalių: geležinių pasagų, durų spynų, vyrių, kengių, vinių, rasta perkasoje 3 po griuvėsių sluoksniu. Perkasoje 3 rūsio dugne po griuvėsiais aptiktos 2 XIX a. pabaigos – XX a. pradžios žalsvo stiklo rašalinės.

Laisvės Square 2

In 2008 a field evaluation was conducted at Laisvės Square 2, Panevėžys. During it a total of 127 m^2 were excavated and a 2.2–2.6 m thick cultural layer discovered. A well and the bottom of a storehouse – basement dating to the 19th – early 20th century had been dug at the sterile soil level. Part of the foundation of the house's interior walls, the remains of stoves and the wooden basement ceiling, and the bottom of the basement were unearthed in trenches 2 and 3 after the rubble was removed. Late 18th-century pottery was found in the well and fragments of 19th–20th-century clay and glass vessels, iron household items and pieces of them, horseshoes, and nails on the grounds of the former building, and two late 19th – early 20th-century green glass inkwells at the bottom of the basement.